

DOI: 10.55666/folklor.1371185

**VLADİMİR İVANOVIÇ DAL'IN KALEMİNDEN URAL KAZAKLARI:
"URAL KAZAK'I" ADLI DENEMESİ***

Nejla YILDIRIM**

Öz

Rusya'nın güney bozkırlarına, *Vahşi Ova* adıyla anılan bölgeye 15. ve 16. yüzyıllarda özgürlüklerine düşkün olan ve herhangi bir otoriteye bağlı olmak istemeyen kişiler gelip yerleşmişlerdir. Özgürlüklerine düşkün olduklarından ve herhangi bir otoriteye bağlı olmak istemediklerinden dolayı bu kişiler Kazak olarak adlandırılmışlardır. Başlangıçta Zaporog ve Don Kazakları olmak üzere iki ana grup halinde ortaya çıkan bu Kazaklardan, 16. yüzyıldan itibaren yeni Kazak toplulukları ve orduları ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu Kazak orduları da dağılım gösterdikleri coğrafyanın adıyla anılmışlardır. Terek Kazak Ordusu, Kuban Kazak Ordusu, Sibirya Kazak Ordusu, Tuna Kazak Ordusu, Yayık (Ural) Kazak Ordusu, Greben Kazak Ordusu gibi. Sınır bölgelerinde yaşayan, askerlik yaparak sınırların güvenliğini sağlayan Kazaklar zaman içerisinde savaşı kimlikleriyle ön plana çıkmışlar ve sahip oldukları bu savaşı kimliklerinden dolayı da 1721 yılında Rus düzenli ordusunun bir parçası haline gelmişlerdir. Çok iyi ata binen Kazaklar Rus ordusuna süvari askerleri olarak hizmet etmişlerdir. Çalışmamıza konu olan Yayık (Ural) Kazakları ise 16. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan Kazak topluluklarından sadece biridir. Yaşadıkları Yayık Nehri kıyılarından dolayı bu Kazaklar Yayık Kazakları olarak adlandırılmışlardır. Ancak 18. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen Pugaçov İsyanı'ndan sonra Yayık Kazaklarının ismi Ural Kazakları olarak değişmiştir. Savaşı bir kimliğe ve kendilerine has yaşam tarzına sahip olan Ural Kazakları, 1833 ile 1841 yılları arasında Ural bölgesinde yaşayan yazar, halkbilimci, dilbilimci, etnograf gibi birçok kimliğe sahip olan Vladimir İvanoviç Dal'ın (1801-1872) ilgisini çekmiş ve Dal, bölgede Ural Kazakları ile ilgili edindiği izlenimleri Doğalcı Okulun sanatsal özellikleriyle birleştirerek kaleme aldığı "Ural Kazak'ı" ("Uralskiy kazak") adlı denemesinde ayrıntılı bir biçimde yansıtmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı da Ural Kazaklarını ve onların yaşamlarını "Ural Kazak'ı" adlı deneme üzerinden ele almak ve daha çok sözlük alanında yaptığı çalışmalarıyla tanınan Dal'ın yazar kimliğini okuyucuya tanıtmaktır. Söz konusu denemenin incelenmesinde çoğulcu inceleme yöntemi kullanılmış ve bu çalışmanın sonunda da Dal'ın hem sosyo-kültürel hem de tarihsel açıdan Ural Kazaklarının yaşamına ışık tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazaklar, Vladimir Dal, Ural Kazakları, Ural Kazak'ı.

* Bu makale İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Prof. Dr. Emine İnanır ve Prof. Dr. Hüseyin Kandemir danışmanlığında 2023 yılında tamamlanan "N. V. Gogol'ün "Taras Bulba" ve L. N. Tolstoy'un "Kazaklar" Adlı Eserlerinde Kazaklar" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Kocaeli, nejla.yildirim@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7582-3528.

URAL COSSACKS FROM THE PEN OF VLADIMIR IVANOVICH DAL: SKETCH “URAL COSSACK”

Abstract

In the 15th and 16th centuries, people who were fond of their freedom and did not want to accept any authority came and settled in the southern steppes of Russia, a region called *Wild Field*. As they were fond of their freedom and did not want to accept any authority, they were called Cossacks. Cossacks initially emerged as two main groups, Zaporozhian and Don Cossacks, and from the 16th century onwards, new Cossack communities and hosts emerged from Zaporozhian and Don Cossacks. These Cossack hosts that emerged were named according to the geography they distributed such as Terek Cossack Host, Kuban Cossack Host, Siberian Cossack Host, Danube Cossack Host, Yaik (Ural) Cossack Host, Greben Cossack Host. Cossacks, who lived in the border regions and ensured the security of the borders by performing military service, came into prominence with their warrior identity over time, and because of this warrior identity, they became a part of the Russian regular army in 1721. Cossacks, who rode on horses very well, served in the Russian army as cavalry soldiers. Yaik (Ural) Cossacks, the subject of our study, are just one of the Cossack communities that emerged in the second half of the 16th century. These Cossacks were called Yaik Cossacks because of the banks of the Yaik River where they lived. However, after Pugachev's Rebellion took place in the second half of the 18th century, the name of the Yaik Cossacks changed to the Ural Cossacks. Ural Cossacks, having a warrior identity and unique lifestyle, attracted the attention of Vladimir Ivanovich Dal, who lived in the Ural region between 1833 and 1841, and had many identities such as writer, folklorist, linguist, ethnographer, and Dal reflected in detail the impressions he gained about Ural Cossacks in the Ural region in his sketch titled “Ural Cossack” (“Uralskiy kazak”), which he wrote by combining the artistic features of the Natural School. In this context, the purpose of this study is to discuss Ural Cossacks and their lives through the sketch titled “Ural Cossack” and introduce the reader to the writer identity of Dal, who is mostly known for his works in the field of lexicography. In the analysis of the aforementioned sketch eclectic method was used and at the end of this study, it came to the conclusion that Dal through the sketch “Ural Cossack” shed light on the life of Ural Cossacks from both socio-cultural and historical perspectives.

Keywords: Cossacks, Vladimir Dal, Ural Cossacks, Ural Cossack.

Giriş

15. ve 16. yüzyıllarda Rusya'nın güney bozkırlarına, *Vahşi Ova* (Dikoye pole) adıyla anılan bölgeye özgürlüklerine düşkün olan ve herhangi bir otoriteye bağlı olmak istemeyen kişiler gelip yerleşirler. Bu kişiler özgürlüklerini sevdiklerinden ve başına buyruk hareket ettiklerinden dolayı Kazak (genellikle Rusya ve Ukrayna'dan gelen Slavlardan oluşan bu Kazaklar, bugünkü Kazakistan'da yaşayan Türk kökenli Kazaklardan tamamıyla farklıdır) olarak adlandırılırlar.

Kazaklar başlangıçta Zaporog Kazakları ve Don Kazakları olmak üzere iki ana grup halinde ortaya çıkarlar. 16. yüzyıldan itibaren ise söz konusu Kazaklardan yeni Kazak toplulukları ve orduları (voysko) ortaya çıkar ve bu Kazak orduları da dağılım gösterdikleri coğrafyanın adıyla anılırlar. Terek Kazak Ordusu, Kuban Kazak Ordusu, Tuna Kazak Ordusu, Yayık (Ural) Kazak Ordusu, Greben Kazak Ordusu, Sibirya Kazak Ordusu gibi. Sınır bölgelerinde yaşayan, askerlik yaparak sınırların güvenliğini sağlayan Kazaklar zaman içerisinde savaşçı kimlikleriyle ön plana çıkarlar ve sahip oldukları bu savaşçı kimliklerinden dolayı da 1721 yılında Rus düzenli ordusunun bir parçası haline gelirler. Çok iyi ata binen Kazaklar Rus ordusuna süvari askerleri olarak hizmet ederler. Askerlik hizmetlerinin yanı sıra Kazaklar, keşif ve habercilik görevlerini yerine getirip kafilere de refakat ederler (Yıldırım, 2023: 1, 198).

Ural (Yayık) Kazaklarının ortaya çıkışı ise 16. yüzyılın ikinci yarısına denk düşer. Rus Kazaklarının ana çekirdeğini oluşturan ve Don Nehri kıyılarında yaşayan Don Kazaklarından bazılarının 16. yüzyıldan itibaren Don bölgesinden ayrılmasıyla birlikte yeni Kazak toplulukları ve orduları ortaya çıkar. 1560'lı yıllara doğru Don Kazaklarından bir grup Volga Nehri'nin aşağı ve orta kesimlerine gelip yerleşerek Volga Kazaklarını oluştururlar. Bu Kazaklar korsanlık yaparak, ticaret kervanlarına, Volga Nehri'ni kullanan tüccarların gemilerine ve kayıklarına saldırarak elde ettikleri ganimetler ile geçimlerini sağlarlar. Ancak Volga Kazaklarının artan saldırıları ve yağmalamaları zaman içerisinde Rus Çarı IV. İvan'ı rahatsız eder. Bunun üzerine Çar, Volga Kazaklarının dağıtılmasını emreder. Böylece Volga Kazak Ordusu 1577 yılında çarın emriyle dağıtılır. Volga Kazaklarının dağılmasının ardından Volga Kazaklarının bir kısmı Ataman Neçay önderliğinde bir araya gelerek Yayık Nehri kıyılarında gelip yerleşirler (Seaton, 1972: 11, Şişov, 2007: 18-19). Ve yaşadıkları bölgeden dolayı bu Kazaklar Yayık Kazakları olarak adlandırılırlar.

18. yüzyılın ikinci yarısında Yayık Nehri, 18. yüzyılın en önemli köylü ayaklanmalarından biri olan Pugaçov İsyanı'na (1773-1775) sahne olur. Don Kazaklarından Yemelyan Pugaçov önderliğinde gerçekleşen bu isyan hem hükümete hem de halka korku salar. Yaşanan bu gelişme üzerine Yayık ismi isyandan sonra haritalardan silinir ve yerine Ural ismi kullanılır. Yayık Kazakları da Ural Kazakları olarak adlandırılırlar (Seaton, 1972: 17-18).

Savaşçı bir kimliğe ve kendilerine has yaşam tarzına sahip olan Ural Kazakları, 19. yüzyıl Rus edebiyatında Kazak temasının gelişmesine en büyük katkıyı sağlayan isimlerden biri olan Rus yazar Vladimir İvanoviç Dal'ın *Ural Kazak'ı* (Uralskiy kazak) adlı denemesine konu olur. Biz de bu çalışmamızda, Ural Kazaklarının ve onların yaşamının edebiyata nasıl yansadığını Dal'ın *Ural Kazak'ı* adlı denemesi üzerinden göstermeye çalışacağız.

1. Vladimir İvanoviç Dal'ın Yaşamı, Çalışmaları ve *Ural Kazak'ı* Adlı Denemesi

Vladimir İvanoviç Dal (1801-1872), Danimarka asıllı bir baba ile Alman ve Fransız kökenlere sahip bir annenin oğlu olarak 1801 yılında Ukrayna'nın Lugansk kentinde dünyaya gelir. Dört yaşındayken ailesiyle birlikte Ukrayna'nın doğusunda bulunan Nikolayev'e (Ukr. Mikolayiv) taşınır. İlk eğitimini kardeşleriyle birlikte evde alır. 1814 yılında Petersburg Deniz Harp Okuluna kaydolar. 1819 yılında Petersburg Deniz Harp Okulundan mezun olur ve kendi isteğiyle Karadeniz Filosu'nda görevlendirilir. Görev yeri ise ailesinin de yaşadığı Nikolayev kentidir. Petersburg'dan Nikolayev'e kadar süren yolculuk Dal'ın yaşamının en önemli dönüm noktalarından birini oluşturur. Çünkü söz konusu yolculuk sırasında Dal, *Yaşayan Büyük Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü*'nün (Tolkoviy slovar jivogo velikorusskogo yazıka) temelini atar. Yolculuk sırasında hava çok soğuktur. Dal, üşüyerek arabaya biner ve arabacı da üşüyen Dal'a havanın kapalı olduğunu "zamolajivayet" sözcüğünü kullanarak ifade eder. Dal, bu sözcüğü anlamaz. Bu nedenle arabacı "zamolajivayet" sözcüğünün ne anlama geldiğini Dal'a açıklar. O anda yaşamını Rus diline adamaya

karar veren Dal, yanında taşıdığı not defterini cebinden çıkarır ve uyuşmuş parmaklarıyla not defterine "zamolajıvayet" sözcüğünü anlamıyla birlikte yazar ve yanına Novgorod diye not düşer (Besserab, 1968: 7,13, Kostinski, 2000: 89-90).

Dal, 1824 yılına kadar Karadeniz Filosu'nda, 1826 yılına kadar da Baltık Denizi kıyısında bulunan Kronstadt'daki donanmada görev yapar. 1826 yılında donanmadaki görevini bırakır ve aynı yıl Dorpat Üniversitesinde (günümüzdeki adı Tartu Üniversitesi) tıp eğitimi almaya başlar. Dorpat'ın özgür ve neşeli bir öğrenci kenti olması Dal'ın zihinsel yönünü geliştirmesine yardımcı olur. Bu nedenle de Dal, Dorpat'ta geçirdiği üç yılı "hayatının altın çağı" olarak tanımlar (Kostinski, 2000: 91).

1828 yılında Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1828-1829) patlak vermesi üzerine Dal, askeri doktor olarak cepheye gider. 1830-1831 yılları arasında ise veba ve kolera salgınıyla savaşmak üzere Ukrayna'ya gider. 1831-1832 yılları arasında da Rusya'nın Polonya'ya karşı düzenlediği sefere doktor olarak katılır (Porudominski, 1971: 108). 1832 yılının Mart ayından itibaren Dal, Petersburg Askeri Hastanesinde doktor olarak çalışmaya başlar ve başarılı göz ameliyatlarıyla adını tıp dünyasında duyurur.

Dal'ın edebi faaliyetleri ise doktorluk yaptığı döneme denk düşer. 1830 yılında *Moskovskiy Telegraf* (Moskova Telgrafı) dergisinde 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında karşılaştığı Çingene kızı Cassandra'ya (ya da Kasatka) ithaf ettiği ve Dal'ın en iyi öykülerinden biri olarak kabul edilen *Çingene Kızı* (Tsıganka) yayımlanır (Besserab, 1968: 65-66). 1832 yılında ise *Rus Masalları. İlk Beşlik* (Russkiye skazki. Pyatok pervıy) adlı çalışması Kazak Luganski takma adıyla yayımlanır. Bu çalışma, Dal'ın Saint Petersburg edebiyat çevresinde ün kazanmasına neden olur. Söz konusu çalışma Dorpat Üniversitesi rektörünün de dikkatini çeker ve rektör eski öğrencisini Rus Edebiyatı Bölümüne davet eder. Doktora tezi olarak kabul edilen bu çalışmasıyla birlikte Dal, filoloji doktoru unvanını alır. Hakkında alınan bir ihbardan ve çalışmasında hiciv bulunmasından dolayı Dal, 1832 yılında Üçüncü Şube tarafından tutuklanır. Rus şair Vasili Andreyeviç Jukovski'nin (1783-1852) ricası üzerine Dal'ın hakkındaki suçlamalar düşürülür. Ancak çalışmasının satışı yasaklanır. Çalışmasının yayımlanan nüshaları ise piyasadan toplatılarak yok edilir. Kalan birkaç nüshayı kurtarmayı başaran Dal, çalışmasının bir nüshasını Rus yazar ve şair Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'e (1799-1837) hediye etmeye karar verir. Böylece Dal, Puşkin ile bu sayede tanışarak dost olur (Besserab, 1968: 75-79, 84).

Yaşadığı bu tatsız olaydan sonra Dal, Petersburg Askeri Hastanesindeki görevini bırakır. 1833 yılında Yuliya Andre ile evlenir. Aynı yıl Rus Çarı I. Nikolay'ın eski yaveri olan ve Orenburg Valiliğine atanan Vasili Alekseyeviç Perovski'nin (1794-1857) işlerini yürütmesi için kendisine teklif ettiği özel sekreterlik görevini kabul ederek Orenburg'a taşınır. Dal'ın Ural Kazaklar ile tanışması da bu sekreterlik görevi sırasında gerçekleşir. Dal, Ural Kazaklarının yanı sıra işi gereği Orenburg'da Tatar, Kazak, Başkurt gibi Türk halklarıyla da muhatap olur. Söz konusu halkları daha iyi anlayabilmek içinse Tatarca'yı, onların yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini öğrenir. Orenburg'un bu çok kültürlü ortamı Dal'ın sözlük çalışmalarına da katkı sağlar. Bilmediği ağızlarla tanışan Dal, çok fazla sayıda sözcük toplar. Çok fazla seyahat eden Dal, Orenburg bölgesine ait bitkileri ve hayvanları inceleyerek botanik ve zooloji alanında birkaç kitap kaleme alır. Yaptığı çalışmalardan dolayı da 1838 yılında Bilimler Akademisine üye olarak seçilir. Botanik ve zooloji alanındaki çalışmalarının yanı sıra etnografya, tarih ve filoloji alanında da çalışmalarda bulunur. Konuyla ilgili olarak da 20. yüzyılın başında Orenburg Komisyonunun üyelerinden biri şu satırları yazar: "Orenburg'da Dal, sadece memur ve üretken bir yazar değil, aynı zamanda bir filolog, etnograf, tarihçi, istatistikçi, botanikçi ve doğa bilimcidir... Orenburg bölgesinin araştırmacıları o zamandan beri Dal'ın çalışmalarını birinci kaynak olarak kullanıyorlar." (Kostinski, 2000: 93).

1838 yılında Dal'ın eşi Yuliya hayata gözlerini yumar. Eşinin ölümünden iki yıl sonra Dal, Yekaterina Sokolova ile evlenir. Botanik, zooloji, tarih, etnografya ve filoloji çalışmalarının yanı sıra Dal, Orenburg'da edebiyat çalışmalarına da devam eder. Hatta onun çağdaş edebiyattaki yerini Rus yazar Mayya Bessarab'ın da belirttiği üzere Orenburg deneyimi ışığında kaleme aldığı öyküleri belirler (Besserab, 1968: 102). Söz konusu deneyim ışığında Dal, *Bikey ve Mavlana* (Bikey ve Maulyana, 1836) ve *Bahtsız* (Bedovik, 1839) adını verdiği eserlerini kaleme alır.

Dal, 1841 yılında Petersburg'a gelir ve İçişleri Bakanlığında Vasili Perovski'nin kardeşi Lev Alekseyeviç Perovski'nin (1792-1856) özel sekreteri olarak çalışmaya başlar. Memuriyetin kariyer basamaklarıyla hiç ilgilenmez. Ancak İçişleri Bakanlığındaki konumundan edebi çalışmaları için faydalanır. Rusya'nın farklı bölgelerinden bakanlığa gelen mektuplarda yer alan yerel sözcükleri, deyimleri, atasözlerini, şarkıları, efsaneleri not alır. Petersburg'da çalıştığı dönemde Dal, Doğalcı Okulun¹ etkisiyle *Ural Kazak'ı* (1843), *Petersburglu Kapıcı* (Peterburgskiy dvorik, 1844), *Emir Eri* (Denşçik, 1845), *Rus Köylüsü* (Russkiy mujik, 1846) adlı fizyolojik denemelerini kaleme alır ve söz konusu denemelerinde Rus edebiyat eleştirmeni Dmitri Svyatopolk Mirski'nin (1890-1939) de belirttiği üzere belirli bir çevrenin karakteristik özelliklerini kısa ve açıklayıcı biçimde anlatır (Mirski, 2005: 280).

Fizyolojik denemelerin yanı sıra Dal, Petersburg'da yaşadığı süre boyunca *Miçman Potseluyev* (Miçman Potseluyev, 1841), *Başkurt Deniz Kızı* (Başkirkaya rusalka, 1843), *Vakh Sidorov Çaykin* (Vakh Sidorov Çaykin, 1843), *Sarhoşluk, Uyku Hali ve Gerçeklik* (Hmel, son i yav, 1843), *Bir İnsanın Hayatı ya da Nevski Caddesinde Gezinti* (Jizn celoveka, ili progulka po nevskomu prospektu, 1843), *Mayna* (Mayna, 1846) adını verdiği eserlerini de kaleme alır. Günlük yaşamla ilgili olan bu eserler, içerdikleri etnografik unsurların bolluğuyla dikkat çekerler.

1849 yılında Dal, ailesiyle birlikte Nijni Novgorod'a gider. Burada hem idari görevlerde bulunur hem de edebi çalışmaları için bilgi toplar. Dil ve etnografya ile ilgili onlarca makale kaleme alır. İleride yayımlanacak atasözleri ve sözlük çalışmalarının ön çalışmalarını da burada yapar. Novgorod valisi ile ilişkilerinin kötüye gitmesi üzerine 1859 yılında memurluk görevini bırakır. Emekli olup, aynı yıl ailesiyle birlikte Moskova'ya taşınır.

Dal, Moskova'da yıllarca emek verdiği çalışmalarının yayımlanmasıyla meşgul olur. 1862 yılında yaklaşık otuz bin atasözünü içeren *Rus Halkının Atasözleri* (Poslovitsy russkogo naroda) adlı kitabı yayımlanır. 1863-1866 yılları arasında ise toplam dört ciltten oluşan, hacim olarak Rusya'nın en büyük sözlüğü olarak kabul edilen ve bünyesinde iki yüz binden fazla sözcük barındıran *Yaşayan Büyük Rus Dilinin Açıklamalı Sözlüğü* yayımlanır. Dal, ölünceye kadar yeni sözcükler ekleyerek sözlüğünü genişletmeye devam eder. 19. yüzyılda hazırladığı bu sözlük çalışmasıyla Dal adını Rus tarihine yazdırır ve araştırmacı Canan Paşalıoğlu'nun da belirttiği üzere bu sözlük Dal'ın sözlüğü olarak anılır (Paşalıoğlu, 2018: 28).

Atasözleri, deyimler ve sözcüklerin yanı sıra Dal halk şarkıları ve masallar da toplar. Ancak atasözleri ve sözlük çalışmalarıyla meşgul olan Dal'ın topladığı şarkıları ve masalları yayımlayacak zamanı yoktur. Bu yüzden topladığı şarkıları yayımlaması için Rus yazar Pyotr Vasilyeviç Kireyevski'ye (1808-1856), masalları ise Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev'e (1826-1871) gönderir. Dal, 1872 tarihinde Moskova'da hayata gözlerini yumar.

Dal'ın, çalışmamıza konu olan Ural Kazakları ile tanışması yukarıda da söz ettiğimiz üzere Çar I. Nikolay'ın eski yaveri olan ve Orenburg Valiliğine atanan Vasili Perovski'nin işlerini yürütmesi için kendisine teklif ettiği özel sekreterlik görevini kabul ederek Orenburg'a taşınmasıyla gerçekleşir. Olası bir Kazak isyanı 1833 yılının yaz aylarında Orenburg'da huzursuzluğa neden olduğu için Dal, Orenburg'a varır varmaz Kazak ordusunu gözlemlemek üzere Ural bölgesine göreve gönderilir. Burada kaldığı süre içerisinde Kazakların yaşamını, gelenek ve göreneklerini yakından gözlemleme imkânı bulur ve bölgede yaşayan Kazaklarla ilgili düşüncelerini de şu satırlarla dile getirir: "*Ural'daki bu genç halk güçlü ve kuvvetli (...) Kazak kadınları ise tıpkı Ruslar gibi pahalı, hatta lüks sayılabilecek kıyafetler giyiyorlar.*" (Besserab, 1968: 94). Dal, 25 Eylül 1833 tarihli mektubunda ise Rus yazar Nikolay İvanoviç Greç'e (1787-1867) Kazaklarla ilgili izlenimlerini şu satırlarla ifade eder: "*Genel olarak buradaki topraklar olağanüstü, tuhaf, çok çeşitli ve yabanıl olsa da Ural Ordusu, onların az bilinen muhafazakâr hayatı dikkati ve şaşkınlığı hak ediyor.*" (Matviyevskaya, Prokofyeva vd., www.monographies.ru).

Ural Kazaklarının folkloru hakkında bilgi toplayan ilk kişi olan Dal (Beletskaya, www.elar.urfu.ru), Orenburg'da kaldığı süre içerisinde (1833-1841 yılları arası) Ural Kazaklarının renkli yaşam tarzından oldukça etkilenir ve bu etkilenme sonucunda da Kazaklar hakkında bir roman yazmak ister. Bu konuyla ilgili olarak da 5 Nisan 1837 tarihli mektubunda Rus yazar Vladimir Fyodoroviç Odoyevski'ye (1803-1869) şu satırları yazar: "*Aklımda uzun zamandır bir Ural romanı yazmak var. Aşılımadık görünümüyle ve yaşamıyla*

bu halkın, Kazakların yaşamı, yaşayışı oldukça renkli, parlak ve zengin. Burası her Rus için kutsal olması gereken gizli bir köşe." (Anonim, 1952: 145). Ancak Dal, Ural Kazakları hakkında roman yazmak düşüncesinden vazgeçer. Yazarlara gerçeklerin incelenmesi, halkın yaşamının betimlenmesi ve *belletristik* yapıtların kaleme alınarak düzyazı türünün geliştirilmesi yönünde *Edebi Hayaller* (Literaturnıye meçtaniya) başlıklı çalışması aracılığıyla çağrıda bulunan Rus edebiyat eleştirmeni Vissarion Grigoryeviç Belinski'nin (1811-1848) düşüncelerine (Belinski, 1953: 20-104) kulak veren Dal, fizyolojik bir deneme yazmaya karar verir. Bu amaç doğrultusunda Orenburg deneyimlerini Doğalcı Okulun sanatsal özellikleriyle birleştirerek *Ural Kazak'ı* adlı denemesini kaleme alır ve söz konusu deneme *Rus Yazarlarından Kendi Halklarının Doğal Betimlemeleri* (Naşi, spisannıye s naturı russkimi) adlı almanağın on dördüncü sayısında 1843 yılında yayımlanır. Ancak edebiyat çevreleri denemeye gereken ilgi ve değeri göstermez. Belinski ise edebiyat çevrelerinin aksine, denemeye gereken ilgi ve değeri gösterir ve *Ural Kazak'ı*'nın almanakta yer alan en iyi makalelerden biri olduğunu ileri sürer (Belinski, 1955a: 559). Adı geçen eleştirmen 1845 yılında ise Dal ile ilgili düşüncelerini şu satırlarla paylaşır: "*Kesinlikle bu zamana kadar Rus edebiyatında Gogol'den sonraki ilk yetenek.*" (Belinski, 1955b: 398).

Belinski'nin yanı sıra Dal'ın yeteneğine değer veren bir diğer isim Rus yazar Nikolay Vasilyeviç Gogol'dür (1809-1852). Gogol de bu konuyla ilgili düşünceleri Rus şair Pyotr Aleksandroviç Pletnyov'a (1792-1865) yazdığı mektubunda şu satırlarla dile getirir: "*O her yerde faydalı şeyler görüyor ve her şey makul ölçülerle yaklaşıyor (...) Bana göre o, bütün anlatıcılardan ve yaratıcılardan daha önemli.*" (Gogol, 1952: 424).

Ural Kazaklarının yaşamının, gelenek ve göreneklerinin anlatıldığı *Ural Kazak'ı*'nda olaylar 19. yüzyılda Ural Nehri kıyısında geçer. Denemenin ana kahramanı da ataerkil ve geniş bir aile yapısına sahip olan Kazak Markian Proklyatov'dur (Denemenin ilk baskısında Markian'ın soyadı Podgornoviy'dır). Ural'da görevde bulunan Markian, evini nadiren ziyaret eder. Er olarak görevine devam etmek istediği için, kendisine teklif edilen çavuşluk rütbesini reddeder. Er olmasının yanı sıra Markian iyi bir balıkçı ve avcıdır da aynı zamanda. Kışın soğuktan, yazın sıcaktan korkmayan Markian fiziksel olarak güçlü bir bedene, geniş omuzlara ve kısa bir boya sahiptir. Markian'ın yanı sıra Markian'ın tutucu eşi Haritina, oğulları Vahka, Yevpla, kızları Minodora, Glikeriyu, Kseniya ve Kazak askerleri denemenin diğer karakterleridir.

Ural Kazak'ı Ural Nehri kıyısında bulunan *stanitsaların*² ve Ural ordusunun betimlemesiyle başlar. Daha sonra da okuyucuya Markian Proklyatov'un tek tüze yaşamı anlatılır. Markian, balık tutmayı çok sever. Hava şartları yaşlı adamın balık tutmasına asla engel olmaz. Yazın sıcaktan, kışın soğuktan korkmayan Markian her mevsim balık tutmanın bir yolunu bulur. Balık tutmasının yanı sıra Markian ördek, kaz gibi kuşları da avlar. Yazar, yaşlı adamın tek tüze yaşamını anlatırken birdenbire anlatımını yarıda keser ve bizlere yaşlı adamın gençliğini anlatmaya başlar. Markian, on yaşından itibaren yaz kış demeden babasıyla birlikte balık tutmaya ve hayvanları otlatmaya gider. Kızak çeker. Günlerce aç kalır. On iki yaşından itibaren ise tüfek kullanmayı öğrenir. Zamanını seferlerde ve iş yaparak geçirdiği için okuma yazma öğrenecek vakti hiç bulamaz. Okuma yazma bilmeye ihtiyacı olmadığını düşündüğü için bu durum Markian'ın canını hiç sıkımsaz. Yaşlı adamın hayatının farklı dönemleri hakkında bilgi veren yazar, bu anlatımı da yarıda keser ve bizlere emekli olmayı düşünen Markian hakkında bilgi verir. Otuz dört yıl Kazak ordusunda görev yaptıktan sonra yaşlı adam emekli olmaya karar verir. Ancak üstleri yaşlı adamın bu kararını onaylamaz. Tam da bu noktada yaşlı adamın tek tüze yaşamını değiştirecek bir olay gerçekleşir. Ruslar ile Osmanlı İmparatorluğu arasında savaş patlak verir. Bunun üzerine Ruslar Ural Kazaklarından savaşa alay göndermelerini talep eder. Yaşlı adamın iki yüz rublesi olmadığı için yerine savaşa gönderecek birini bulamaz. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda yaşlı adamın kendisi savaşa gitmek zorunda kalır. Alay iki yıl Osmanlı İmparatorluğu'nda, bir yıldan daha uzun bir süre de Polonya'da kalır. Üç yılı geçen bir sürenin ardından sağ kalan Kazaklar evlerine dönmeye başlarlar. Kazaklar, bayram havası içerisinde Uralsk'ta askerleri karşılarlar. Askerleri karşılayanlar arasında Markian'ın yaşlı eşi de yer alır. Her Kazak'a kocasını sorar. Gelen geçen herkes "*arkada, geliyor*" (Dal, www.az.lib.ru) diye yanıt verir ona. En son alay da geçer, ama yaşlı kadın kocasını göremez. Kocasının öldüğünü anlayan yaşlı kadın yere düşer ve ağıtlar yakar.

2. Ural Kazaklarının Ural Nehri Kıyısındaki Yaşamı

Okuyucunun Ural Kazaklarının yaşamıyla tanışması Kazakların geçim kaynakları hakkında verilen bilgiyle başlar. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve sert geçtiğinden ve bölgede yeterince işlenecek toprak olmadığından dolayı Kazakların temel geçim kaynağını balıkçılık oluşturur. Bu nedenle de Ural Nehri ekonomik bağlamda Kazakların yaşamında önemli rol oynar. Balıklarıyla Kazakları besleyen bu nehir içinse denemede “*gümüfle kaplı altın madeni*” (Dal, www.az.lib.ru) ifadesi kullanılır. Balıkçılığın yanı sıra Kazakların geçim kaynakları arasında avcılık ve hayvancılık da yer alır.

Denemede Dal, Ural Kazaklarının yaşamında önemli bir yere sahip olan dine de değinir. Ural Kazakları, 17. yüzyılın ikinci yarısında Moskova Patriği Nikon tarafından başlatılan kilise reformlarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Eski İnananlar adlı dini topluluğun dini uygulamalarını takip ettikleri için sakal bırakırlar. Çünkü Kazaklar için sakalların kesilmesi Tanrı'nın emirlerinden birinin çiğnenmesi anlamına gelmektedir. Hatta konuyla ilgili olarak da İncil'de şu satırlara yer verilir: “*Şakaklarınızdaki saçları kısa kesmeyeceksiniz ve sakalınızın kenarlarını kesmeyeceksiniz.*” (Kutsal Kitap, 2019: 163). Eski geleneğin bir sembolü olarak gördükleri sakalı Kazaklar aynı zamanda Rus araştırmacı Nazira İsmekovna Pirmanovna'nın da vurguladığı üzere vatanları (oteçestvo) olarak da görürler (Pirmanova, www.science-education.ru). Kazakların lehçeleri konusunda araştırmalarda bulunan Rus dilbilimci Nestor Mihayloviç Maleça'dan (1887-1979) aktarım yapan Rus araştırmacı Oksana Viktorovna Oprya'nın da belirttiği üzere Ural Kazakları sakala da “vatan” dediklerinden dolayı sakal bırakma haklarını tıpkı vatanlarını savundukları gibi savunurlar (Oprya, 2016: 183). Bir Eski İnanan olan Markian için de durum aynıdır. Sakal onun için vatanının bir sembolüdür ve onu korumak için elinden gelen her şeyi yapar. Sakalın önemi de denemede Markian üzerinden şu satırlarla okuyucuya aktarılır: “*Onun için sakal kafadan daha değerlidir.*” (Dal, www.az.lib.ru). Markian sakal konusundaki hassasiyetini oğlu üzerinden de okuyucuya gösterir. Moskova'ya göreve giderken sakalını kesen oğluna, eve döndüğünde sakalını bırakmasını emreder: “*(...) Eve döndükten sonra sakalını bırakmalısın...*” (Dal, www.az.lib.ru).

Markian üzerinden Ural Kazaklarının saç kesimlerine de değinilir denemede: “*Proklyatov tüm Eski İnananlar gibi düz ve yuvarlak bir saç kesimine sahipti (...) saçını yuvarlak bir biçimde düzgün ve eşit olarak kestirmişti. Alayla birlikte dış göreve giderken saçını ya Kazaklar gibi ya da aydar biçiminde kestirdi.*” (Dal, www.az.lib.ru). Alıntıda da görüldüğü üzere yaşlı adam Eski İnananlar gibi *gorşok* denilen düz, yuvarlak saç kesimine sahiptir. Ancak Markian'ın alayla birlikte dışarıda bir göreve giderken saçlarını *gorşok* dışında bölgede yaşayan Türk halklarının etkisiyle *aydar* biçiminde de kestirdiği görülür. Söz konusu saç kesiminde kafadaki saçlar tıraş edilir ve önden arkaya gelecek biçimde bir perçem bırakılır.

Dinin etkisi sadece sakal bırakmakta ve saç kesiminde değil, aynı zamanda Ural Kazaklarının günlük yaşamında da kendisini gösterir. Yaşlı adam Eski İnananların dini uygulamalarını takip ettiği için evinde şarkı söylemez, masal anlatmaz, dans etmez ve sigara içmez. “*Proklyatov evde asla şarkı söylemez, masal anlatmaz, dans etmezdi. Asla kendini aptal yerine koymazdı. Pipo konusunda ise söyleyecek hiçbir şeyi yoktu. Evde cırcır böceğinden nefret ettiğinden daha fazla nefret ederdi pipodan.*” (Dal, www.az.lib.ru). Ancak çelişkili ve karmaşık bir kişiliğe sahip olan yaşlı adam seferler sırasında bu uygulamaların hiçbirini takip etmez. Seferler sırasında şarkı söyleyen, dans eden ve sigara içen Markian, denemede şu satırla okuyucuya aktarılır: “*Proklyatov sefer sırasında şarkı söyleyen, (...) dans eden ilk kişiydi. Üçüncü sefer sırasında ise balalayka, (...) pipo ve tütün ortaya çıkardı.*” (Dal, www.az.lib.ru). Markian'ın kişiliğindeki bu çelişkiyi ve karmaşıklığı Rus araştırmacı Vera Nikolayevna Darenskaya'nın *Sanatsal Etnografik Bir Deneyim Olarak V. İ. Dal'ın “Ural Kazak'ı” Adlı Denemesi* (Oçerk “Uralskiy kazak” V. İ. Dal'ya kak opıt hudojestvennoy etnografii) başlıklı makalesinde yaşam alanlarının bölünmüş olmasıyla ilişkilendirdiği görülür. Adı geçen araştırmacıya göre bir alanda (evde) yasak olan eylemler diğer alanda (seferlerde) yasak değildir. Yaşam alanlarının ve yaşam alanlarında yapılan eylemlerin böylesine net bir biçimde bölünmüş olması Markian'ın kişiliğini etkilemiş ve onun çelişkili ve karmaşık bir kişiliğe sahip olmasına neden olmuştur (Darenskaya, 2017: 372).

Denemede erkeklerin aksine kadınların din konusunda daha tutucu oldukları gözlemlenir. Kadınların din konusundaki bu tutuculuğu da Markian'ın yaşlı eşi Haritina üzerinden okuyucuya aktarılır. Dinleri gereği

Ural Kazakları günah olduğunu düşündükleri için, dinleri kendi dinlerinden farklı olan birinin bardağından bir şey içmezler, tabağından bir şey yemezler. Ancak Markian için bu durumun çok da önemli olmadığı görülür denemede. Kırgızların ve Kalmukların da yer aldığı seferlere katılan Markian, "köpek inancına" (Dal, www.az.lib.ru) sahip olan bu halklara tamamen yabancılaşmaz. Bu nedenle onlarla aynı tabaktan yemek yemeye, aynı bardaktan bir şeyler içmeye hazırdır: "Bu nedenle o, bizimle aynı tabaktan yemek yemeye ve aynı bardaktan bir şeyler içmeye hazırdı..." (Dal, www.az.lib.ru). Markian sadece seferlerde değil, aynı zamanda evine gelen farklı dine mensup misafirlerine de aynı şekilde davranır. Bir gün eşi evde yokken, yaşlı adamın bir arkadaşı onu ziyarete gelir. Haritina her ne kadar "köpek inancına" sahip biriyle aynı tabaktan yemek yenilmeyeceğine inansa da yaşlı adam evine gelen farklı dine mensup arkadaşını gücendirmek istemediğinden eşinden habersiz semaverde çay hazırlayarak arkadaşına ikram eder. Bir süre sonra Markian'ın eşi bu durumu öğrenir ve kocasına çok kızar. Yaşlı adam eşini zar zor sakinleştirir. Başka dinden birinin kullandığı fincana bile dokunmayan Haritina, bulaşıkları ise başka birine nehir kenarında yıkatır.

Kadınların evdeki yaşayışlarından da söz edilir denemede:

"Sadece Markian'ın yaşlı annesi değil, aynı zamanda teyzesi, kız kardeşi, eşi ve kızları da onun ailesiydi. Bu kadınların hepsi kilise tüzüüğünü bilir, eski basılmış kitaplara göre ibadet ederlerdi (...) İpekten kuşaklar dokurlar, kendilerine (...) sarafanlar ve ipek kollu rubahalar dikerler, (...) çulki denilen çorap örerlerdi. (...) Onların esas görevi ise şuydu: Çocukları değişmeyen muhafazakâr kurallara ve geleneklere göre eğitmek..." (Dal, www.az.lib.ru).

Alıntıda da görüldüğü üzere Markian'ın annesi, teyzesi, kız kardeşi, eşi ve kızları dini inançlara uygun biçimde yaşarlar. Dua okurlar. Kadınların hepsi okuma yazma bildikleri ve dini eğitime sahip oldukları için eski basım dini kitapları rahatlıkla okurlar. Markian'ın yaşamının büyük bir kısmını seferlerde ve savaşlarda geçirmesinden dolayı çocukların eğitimiyle de ilgilenen kadınlar, çocukları dini inançları doğrultusunda yetiştirirler. Dini ibadetlerini yerine getirmeleri ve çocukların eğitimiyle ilgilenmelerinin yanı sıra kadınlar evde ipekten kuşaklar dokurlar, *sarafan* denilen kolsuz elbise, ipek kollu *rubaha* denilen gömlekler dikerler, *çulki* denilen çoraplar örerler.

Denemede Ural Kazaklarının oruç tutma geleneklerine de değinilir. Dini inançları gereği Kazaklar oruç tutarken hayvansal gıdalar tüketmezler. Bu bağlamda da Kazaklar altı ay boyunca sadece yağsız yulaf lapası ve etsiz lahana çorbasıyla beslenirler. Oruç tutmadıkları zamanlarda Kazaklar balık ve kaymak gibi hayvansal ürünler tüketirler. Sefere çıktıklarında ise içine haşlanmış yumurta konulmuş, buğday unundan yapılmış *kokurka* denilen ekmek yerler (Dal, www.az.lib.ru).

Dinin etkisi Rus araştırmacılar Ye. A. Beretskaya ve Ye. A. Yeremyan'ın da belirttiği üzere Ural Kazaklarının çocuklarına verdikleri isimlerde de görülür. Eski İnananların dini uygulamalarını takip ettiklerinden ve yeniliklere çok fazla açık olmadıklarından dolayı Ural Kazakları çocuklarına az kullanılan isimler koyarlar (Beretskaya ve Yeremyan, 2017: 95). Örneğin, Markian oğullarına Vakha ve Yevpla; kızlarına ise Minodora, Glikeryu ve Kseniya isimlerini verir. Tıpkı çocuklarına verdikleri isimler gibi Markian'ın ve eşi Haritina'nın isimleri de az kullanılan isimlerdendir.

Markian üzerinden Ural Kazaklarının giyim kuşamına da değinilir denemede. Yaşadıkları bölgeden dolayı Ural Kazaklarının Hive Hanlığı ve Kırgızlarla komşu olması kültürlerarası etkileşimi beraberinde getirir. Bu etkileşim de denemede Markian'ın giyim kuşamı üzerinden şu satırlarla okuyucuya aktarılır:

"O, Hive'den gelen kapitone kumaştan dikilmiş çizgili kaftan giyerdi. Beline ise küçük bir Kırgız çantası bağlar (...) deri bir kemer takardı. Bayramlarda siyah kadife ceket giyerdi (...) Başına kışın deriden yapılmış uzun şapka, yazın mavi şeritli ve siperlikli lacivert şapka takardı." (Dal, www.az.lib.ru).

Denemede Markian'ın gömlek giyme tarzı ise oldukça dikkat çekicidir. Gömleğinin üzerine kuşak bağlayan yaşlı adam için, kuşak sembolik bir anlam taşır. Çünkü bu kuşak sayesinde Markian, gömleğini kuşaksız kullanan Tatarlardan ayrılır. Gömleğin üzerine kuşak bağlama konusunda oldukça titiz olan yaşlı adam, oğullarını da aynı doğrultuda yetiştirmeye çalışır. Bu bağlamda da yaşlı adamın eşi çocukların kuşaklarını gömleklerinin üzerine her zaman sıkı biçimde bağlar. Çocuklar kuşaklarını gevşettiklerinde ya da kaybettiklerinde ise yaşlı adam çocuklarına, kuşakla hem bu dünyada hem de öbür dünyada vaftiz edilmemiş Tatarlardan ayrıldıklarını söyler (Dal, www.az.lib.ru).

Markian'ın evli olan büyük kızı Kseniya üzerinden Ural Kazaklarının düğün geleneklerinden de söz edilir. Ural'daki geleneğe göre yaşlı adam kızına çeyiz vermez. Damat ise bu durumun aksine geline inci ve değerli taşlarla süslü, değeri dokuz bin ile on beş bin ruble arasında değişen *soroka* denilen şapka vermek zorundadır. Dal, denemesinde Ural'da yaşayan kızların çeyizsiz olduğunun ve bu durumun bölgede bir gelenek olduğunun ise altını çizer. Kızların çeyizsiz olmalarının nedenini ise denemesinde şu satırlarla ifade eder: “*Orada kızların hepsi çeyizsizdir ve bu gelenek hâlâ devam etmektedir. Çünkü orada kızların sayısı az, bekar Kazakların sayısı ise fazlaydı.*” (Dal, www.az.lib.ru).

Ural Kazakları yukarıda da söz ettiğimiz üzere savaştı bir toplumdur. Bu bağlamda denemenin ilk sayfasında *stanitsalarıyla* birlikte Ural Nehri kıyılarında sekiz yüz *verst*³ uzunluğunda bir şerit halinde uzanan Ural Kazak Ordusu'ndan söz edildiği görülür. Soğuk kış günlerinin bitip yazın gelmesiyle birlikte yeniden canlanan Ural Kazak Ordusu denemede şu satırlarla betimlenir:

“Beş ay süren sert kışı telafi etmek için (...) öğleyin bozkırımızda tam dört ay sürecek -Mayıs, Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları- sıcak ve bunaltıcı bir yaz başladı. Stanitsalarıyla birlikte Ural Nehri kıyılarında sekiz yüz verst uzunluğunda bir şerit halinde uzanan Ural Kazak Ordusu kısa bir dinlenmenin ardından yeniden canlandı ve sanki insanların ayaklarının altındaki toprak ısınmış ve hiç kimsenin ayakta durmasına veya oturmasına izin vermiyormuş gibi kasabaların, karakolların ve kalelerin etrafında koşmaya başladı. Kısa bir süre sonra da tüm ordu Budarinski'nin yukarısında toplandı.” (Dal, www.az.lib.ru).

Denemenin ilerleyen sayfalarında ise otuz dört yıl Kazak ordusunda görev yapan Markian üzerinden Kazakların askerlik hizmetine de değinilir. Artık elli yaşının üzerinde olan Markian on sekiz yaşında Kazak ordusuna katılır (Kazaklar orduya 17 ile 19 yaşları arasında katılırlar). Uzun yıllar Sınır Hattı Kazak'ı (lineyniy kazak) olarak orduya hizmet eder. Daha sonra Şehir Kazak'ı (gradskiy kazak) olarak orduda görev yapar. Şehir Kazak'ı olarak görev yaptıktan sonra yeniden Sınır Hattı Kazak'ı olarak Kazak ordusuna hizmet eder. Otuz dört yıl Kazak ordusuna hizmet ettikten sonra Markian emekli olmak ister. Fakat kendisine bir yıl daha orduya hizmet edilmesi emredildiği için yaşlı adam emekli olamaz. Tam da bu süreçte Osmanlı-Rus Savaşı patlak verir ve Ruslar Osmanlı-Rus Savaşı'na Ural Kazaklarının alay göndermesini talep eder. Pazar yerine çıkan memur yüksek sesle Kazaklara alınan kararı şu sözlerle iletir: “*Beş Kazak'tan biri kalacak şekilde alayın belli bir tarihe kadar kurulması emredildi. Toplanma yeri ise Uralsk kentidir.*” (Dal, www.az.lib.ru).

Rusların Ural Kazaklarından savaş için alay talep etmesi üzerine yaşanan gelişme Kazaklar arasındaki sosyal ve ekonomik eşitsizliği gözler önüne sermesi açısından denemede önemli bir yere sahiptir. Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere beş Kazak'tan birinin alaya katılmama gibi bir ihtimali vardır. Ancak bu ihtimalin gerçekleşmesi Kazakların maddi durumuyla ilişkilidir. Markian fakir biri olduğundan Osmanlı-Rus savaşına gitmemek için gerekli olan iki yüz rubleyi bulamaz. İki yüz rublesi olan Kazaklar savaşa gitmezken, iki rublesi olmayan Markian savaşa gitmek zorunda kalır. Yaşlı adam alayıyla birlikte Türkiye'de iki yıl kalır (Denemedeki nota göre bu savaşın Edirne Antlaşması ile sonuçlanan 1823-1829 Osmanlı-Rus Savaşı olması muhtemeldir. Ancak tarihi kayıtlara göre Edirne Antlaşması ile sonuçlanan Osmanlı-Rus Savaşı 1823-1829 yılları arasında değil, 1828-1829 yılları arasında gerçekleşmiştir). Ardından alay bir yıldan daha uzun bir süre Polonya'da tutuklu kalır (Denemedeki nota göre 1830-1831 yılları arasında gerçekleşen Polonya'daki ayaklanmaya atıfta bulunmaktadır). Rus General İvan Fyodoroviç Paskeviç'in (1782-1856) isyanı bastırması üzerine Polonya'da tutuklu olan alay serbest kalır ve Ural Kazakları yüz elli kişi eksik olarak evlerine geri dönerler. Evine geri dönmeyen Kazaklar arasında Markian da vardır.

Kazak kültüründe askere uğurlama ve asker karşılama törenlerine büyük önem verilir. Bu bağlamda dördüncü alay şarkı söyleyerek Uralsk'a girdiğinde kentte bir bayram havasının yaşandığı görülür. Bu bayram havası da okuyucuya şu satırlarla aktarılır denemede:

“Dördüncü alay şarkı söyleyerek Uralsk'a girdiğinde büyük bir bayram yaşandı. Aşağı stanitsalarda yaşayan aileler alayı karşılamaya geldi ve kentten on verst uzakta bulunan bütün yolu kapattılar. Büyük ve küçük bohçalar, çuvallar, şişeler, masa örtüleri, içki şişeleri getirdiler. Görüyorsunuz, herkes kendi haline üzülüyor, Kazakların aç geleceğini, onlara yiyecek ve içecek bir şeyler vereceklerini düşünüyorlardı.” (Dal, www.az.lib.ru).

Savaşçı bir toplum olan Ural Kazakları erken yaşlardan itibaren ata binmeyi öğrenirler. Zaman ilerledikçe at, Kazak'ın sırdaşı, yoldaşı ve en yakın dostu olur. Bu nedenle de Kazak her nerede olursa olsun atıyla birlikteyken kendisini evindeymiş gibi hisseder. Kazaklar sadece atıyla birlikteyken değil, aynı zamanda açık mekânlardayken de -nehir, göl, deniz, bozkır- kendilerini evlerinde gibi hissederler. Bu bağlamda Dal da denemesinde hem ata binerken hem de deniz ve tatlı su kenarlarındayken kendisini evindeymiş gibi hisseden Markian'ı şu satırlarla betimler: "*Proklyatov, sadece atın üzerinde ve tatlı suyun kıyısında değil, aynı zamanda deniz kıyısında da kendisini evindeymiş gibi hissediyordu.*" (Dal, www.az.lib.ru).

İyi bir savaşçı olmak için Ural Kazakları erken yaşlardan itibaren sadece ata binmeyi değil, aynı zamanda ateş etmeyi, kılıç ve tüfek kullanmayı da öğrenirler. Kazakların iyi ata binmesi ve iyi silah kullanması sadece savaşlarda ve seferlerde değil, aynı zamanda güvenlik konusunda da Kazaklara yardımcı olur. Nitekim eserde de hayvanların güvenliğini sağlamak adına Kazakların atlardan ve silahlardan faydalandıkları görülür:

"Ural Kazaklarının sığırları yaz kış otlar; çobanlar da kötü havalarda, kar fırtınası çıktığında, yağmurda, sıcakta ve soğukta sığırları arkalarından takip ederler. Çobanlar diğer yerlerde olduğu gibi Urallar'da sığırları boruyla ve flütle değil, her zaman at sırtında, omuzlarında tüfekte ve ellerinde mızrakla takip ederler. Orada bir Kazak bir stanitsadan diğer bir stanitsaya nadiren silahsız gider ve Kazak arabacı da elinde silahla mühimmat dolu bir kutunun üzerinde oturur." (Dal, www.az.lib.ru).

Yukarıdaki alıntıdan yola çıkarak, Ural Kazaklarının yaşadığı bölgenin tehlikeli bir bölge olduğu söylenebilir. Çünkü alıntıda da görüldüğü üzere bir Kazak bir stanitsadan diğer bir stanitsaya nadiren silahsız gider. Bölgenin tehlikeli olmasından dolayı Markian da tüfek kullanmaya on iki yaşından beri alışkindir: "*Bu nedenle Proklyatov'un on iki yaşından itibaren tüfek kullanmaya alışması şaşırtıcı değildi. Tehlikeli bir yerde, tek kelime etmeden ve emir beklemeden (...) tetiği ilk horoza takardı.*" (Dal, www.az.lib.ru).

Sonuç

Yazar, halkbilimci, dilbilimci, etnograf, doktor gibi birçok kimliğe sahip olan Vladimir Dal edebiyattan etnografyaya, dilbilimden sözlükbilime kadar birçok alanda eser kaleme alır. Kazak Luganski takma adıyla edebiyat hayatına başlayan Dal, edebi çalışmalarında Başkurtların, Müslüman Kazakların, Rusların, Çingenelerin yanı sıra savaşçı bir kimliğe ve kendilerine has yaşam tarzına sahip olan Kazaklara da yer verir. Böylece Dal, 19. yüzyıl Rus edebiyatında Kazak temasının gelişmesine en büyük katkıyı sağlayan isimlerden biri olur. İşinden dolayı 1833-1841 yılları arasında Orenburg'da yaşayan Dal, Rusya tarihinin ayrılmaz bir parçasını oluşturan Ural Kazaklarını ve onların yaşamlarını yerinde gözlemler. Burada edindiği izlenimleri de Doğalcı Okulun sanatsal özellikleriyle birleştirerek kaleme aldığı *Ural Kazak'ı* adlı etnografik denemesinde ayrıntılı ve fotografik bir biçimde yansıtır.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan *Ural Kazak'ı* adlı denemenin genel bir değerlendirmesini yapacak olursak, Vladimir Dal'ın Ural Kazaklarını ve onların yaşamını gerçekçi bir biçimde okuyucunun gözlerinin önüne serdiğini söyleyebiliriz. Dal, Ural Kazaklarını ve onların yaşamını okuyucuya aktarırken de denemenin ana kahramanı olan Kazak Markian Proklyatov'dan yararlanır. Böylece okuyucuya, Markian Proklyatov aracılığıyla Ural Kazaklarının geçim kaynakları, giyim kuşamları, askerlik hizmeti, asker karşılama törenleri, düğün gelenekleri, Kazak kadınlarının evdeki yaşamları, Kazak çocuklarının yetiştirilmesi, Kazak toplumundaki sosyal ve ekonomik eşitsizlik konusunda gerçekçi ve ayrıntılı bilgiler verir. Bunun yanı sıra çalışmamızda yer verdiğimiz bilgilere ve örneklerle dayanarak Ural Kazaklarının yaşamının şekillenmesinde başta din (sakal kesmemeleri vd) olmak üzere coğrafi koşulların (Ural Nehri'nin balık bakımından oldukça zengin olmasından dolayı Kazakların temel geçim kaynaklarından birini balıkçılığın oluşturması), iklimin (olumsuz iklim koşullarından dolayı Ural bölgesinde ekilebilir tarım arazisinin az olması), kültürlerarası etkileşimin (Türk halklarının etkisiyle saçların *aydar* biçiminde kestirilmesi vd) ve Kazakların savaşçı bir toplum olmasının (erken yaşlardan itibaren tüfek kullanmaları, ata binmeleri vd) önemli bir rol oynadığı çıkarımında da bulunabiliriz. Yapılan eser incelemesi sonucunda da Dal'ın hem sosyo-kültürel hem de tarihsel açıdan Ural Kazaklarının yaşamına ışık tuttuğunu söyleyebiliriz.

Sonnotlar

1. Rus edebiyatında Doğalcı Okul hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Türkan Olcay (2003). *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*. İstanbul: İÜ Basım ve Yayınevi.
2. Kazakların en büyük yerleşim yerlerine verilen isim.
3. 1.0668 kilometreye denk gelen Rus uzunluk ölçü birimi.

Kaynaklar

- ANONİM. (1952). *Pismo k Odoyevskomu V. F., 5 aprelya "1837 g." Orenburg // Puşkin, Lermontov, Gogol, Tom 58*. Red. A. M. Egorin (gl.red.), N. F. Belçikov, İ. S. Zilberşteyn, S. A. Makaşin. Moskva: İzdatelstvo AN SSSR.
- BELETSKAYA, Ye. M. "Etničeskoye soznaniye i sotsialnaya psihologiya uralskih kazakov v folklore i literature XIX veka". https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/49178/1/dc_2002_004.pdf_Erişim Tarihi: 31.08.2023.
- BELİNSKİ, V. G. (1953). *Stati i retsenzii. Hudojestvenniye proizvedeniya. 1829-1835, Polnoye sobraniye soçineniy*, Tom 1. Moskva: İzdatelstvo AN SSSR.
- BELİNSKİ, V. G. (1955a). *Stati i retsenzii. 1842-1843, Polnoye sobraniye soçineniy*, Tom 6. Moskva: İzdatelstvo AN SSSR.
- BELİNSKİ, V. G. (1955b). *Stati i retsenzii. 1845-1846, Polnoye sobraniye soçineniy*, Tom 9. Moskva: İzdatelstvo AN SSSR.
- BERETSKAYA, Ye. A. ve YEREMYAN, Ye. (2017). *Osobennosti izobrajeniya inonatsionalnoy jizni Rossii naçala XIX veka v etnografiçeskom oçerke V. İ. Dalya // Aktualniye voprosi filologiçeskih issledovaniy*. (Pod. red. İ. V. Rus-Bryuşininoy, Ye. A. Beretskoy), Krasnodar: FGBOU VO "KybGTU", OOO "İzdatelskiy dom-yug", 93-98.
- BESSERAB, M. (1968). *Vladimir Dal*. Moskva: Moskovskiy raboçiy.
- DAL, V. İ. "Uralskiy kazak". http://az.lib.ru/d/dalx_w_i/text_0130.shtml. Erişim Tarihi: 06.09.2023.
- DARENKAYA, V. N. "Oçerk "Uralskiy kazak" V. İ. Dalya kak opit hudojestvennoy etnografii". <https://cyberleninka.ru/article/n/oçerk-uralskiy-kazak-v-i-dalya-kak-opyt-hudozhestvennoy-etnografii/viewer>. Erişim Tarihi: 31.08.2023.
- GOGOL, N. V. (1952). *Stati, Polnoye sobraniye soçineniy*, Tom 8. Moskva: İzdatelstvo AN SSSR.
- KOSTİNSKİ, Yu. M. (2000). "Vladimir İvanoviç Dal", Pod red. G. A. Bogatovoy, *Oteçestvenniye leksikografi, XVIII-XX veka*. Moskva: Nauka, 85-122.
- Kutsal Kitap. (2019). *Kutsal Kitap Yeni Dünya Çevirisi*. New York: Watch Tower Bible and Tract Society of New York, Inc.
- MATVİYEVSKAYA, G. P., PROKOFYEVA, A. G., vd., "Jizn i tvorçestvo V. İ. Dalya v Orenburge". <https://monographies.ru/ru/book/section?id=4463>_Erişim Tarihi: 20.09.2021.
- MİRSKİ, D. S. (2005). *İstoriya russkoy literaturı s drevneyşih vremen do 1925 goda*. Novosibirsk: İzdatelstvo "Svinin i sinovya".
- OLCAY, T. (2003). *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*. İstanbul: İÜ Basım ve Yayınevi.
- OPRYA, O. V. (2016). "Otrajeniye jizni uralskogo kazaçestva v proizvedeniyah V. İ. Dalya". *İstoriçeskaya i sotsialno-obrazovatel'naya musl*. Tom 8, № 2/2, 182-186.
- PAŞALIOĞLU, C. (2018). "Hekimlikten Sözlükçülüğe Uzanan Bir Yaşam: Vladimir Dal", Ed. Zeynep Bağlan Özer, Fatih Yapıcı, Şekip Aktay, *Bilim ve İnsan: Şahsiyetini İnşa Edenler*. Ankara: Gazi Kitabevi, 15-36.
- PİRMANOVNA, N. İ. "Kultura uralskih (yaitskih) kazakov-starobryadtsev skvoz prizmu yazıka (na materiale uralskih govorov)". <https://www.science-education.ru/pdf/2015/1/1847.pdf>. Erişim Tarihi: 16.09.2020.

PORUDOMİNSKİ, V. İ. (1971). *Dal. Jizn zameçatelnih lyudey*. Moskva: İzdatelstvo TSK VLKSM “Molodaya gvardiya”.

SEATON, A. (1972). *The Cossacks*. Berkshire: Osprey Publishing Limited.

ŞİŞOV, A. V. (2007). *Kazaçi voyska Rossii*. Moskva: Veçe.

YILDIRIM, N. (2023). *N. V. Gogol'ün “Taras Bulba” ve L. N. Tolstoy'un “Kazaklar” Adlı Eserlerinde Kazaklar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.